

Simona Zupanc

ANALIZA INTERVJUJEV

1 Uvod

Osem študentov, članov projektne skupine, je v maju 2020 opravila intervjuje z naključnimi samozaposlenimi, ki delujejo v različnih dejavnostih in z različnimi poslovnimi modeli. Raziskovalno metodo intervjujev smo uporabili z namenom, da podrobneje preverimo razloge za prezentizem, obseg njegove prisotnosti in njegove posledice. Razlogi za prezentizem so nas zanimali zlasti v povezavi z organizacijo dela oz. poslovnim modelom in z dohodkovnim položajem intervjuvancev. V intervjujih smo se osredotočili tudi na bolezni, ki so povezane z delom oz. so nastale prav zaradi kroničnega prezentizma. Intervjuji so nam tako omogočili poglobljeno sliko stanja na terenu, saj so sogovorniki lahko natančneje opisali svoj položaj v zvezi s prezentizmom. Že anketa, ki je pri vprašanih o razlogih za dolg povprečni delovnik in za prezentizem omogočala opisne odgovore, je pokazala večplastnost motivacije za prezentizem in raznolikost poslovnih modelov samozaposlenih. Te okvirne ugotovitve iz ankete smo nadgradili s pomočjo intervjujev.

Pri iskanju sogovornikov smo se osredotočili na znance članov projektne skupine in za nekaj anketirancev, ki so po e-pošti kontaktirali pedagoškega mentorja v zvezi z anketo, ker imajo zelo specifičen način poslovanja, in se je nato z njimi dogovoril še za intervjuje. Sogovornike smo iskali z metodo snežne kepe. Pogovore smo opravili bodisi v živo, bodisi zaradi epidemije covid-19 po telefonu. Skupno smo opravili 25 intervjujev, od tega 11 z moškimi in 14 z ženskami. Povprečna starost sogovornikov je 33,6 let, starost najmlajšega sogovornika je 26 let, najstarejšega pa 59 let. 18 intervjuvancev ima status samostojnega podjetnika, 1 ima enoosebni d. o. o., 2 sta brezposelni osebi, ki delata preko avtorskih pogodb oz. avtorske agencije, 6 je samozaposlenih v kulturi. Analiza intervjujev je pokazala, da med intervjuvanci ni razlik v koriščenju bolniške odsotnosti in pri prezentizmu glede na njihov pravni status.

Analiza je razdeljena na več poglavij. Prvo poglavje prinaša pregled problematike prezentizma. Naslednje predstavi poslovne modele intervjuvancev. Zatem analiziramo njihove odzive na predlog projektne skupine o dodatnem obveznem zavarovanju za samozaposlene in njihove predloge v zvezi z bolniško odsotnostjo pri samozaposlenih. Sledi analiza bolezenskih stanj v povezavi z načinom dela. Predzadnje poglavje se ukvarja z nizkimi mesečnimi dohodki nekaterih intervjuvancev in s sistemskimi posledicami tega pojava. Analiza se zaključí s sklepom.

Izjave sogovornikov, ki jih citiramo v analizi intervjujev, so dobesedno prepisane in niso slogovno ali slovnično obdelane.

2 Prezentizem

V tem podpoglavju bomo predstavili odgovore intervjuvancev na vprašanja o prezentizmu.

Vsi sogovorniki so na vprašanje, *ali delate bolni*, odgovorili pritrdilno. Sogovorniki navajajo, da se za prezentizem odločijo skoraj vedno. Doma ostanejo le ob primerih, ko dela fizično ne zmorejo, torej ali zaradi hude telesne poškodbe ali hujše bolezni: *»vse je odvisno od deadlinea, in če zbolim zdaj, če ni tako hudo, da lahko delam, potem delam. Če je pa tako hudo, potem ne morem nič, to je to.«* (št. 6; Ž, 36 let) *»Če pride do hude poškodbe, da ne morem recimo hodit, takrat pa si vzamem bolniško za nekaj dni«* (št. 16; M, 51 let). Intervjuvanci so navedli, da pogosteje zbolijo oz. se slabše počutijo v času sezone gripe in prehlada od oktobra do marca. *»Največji problem je seveda ta zimska sezona, te viroze in mi smo še v tej veliki skupni pisarni in to se takoj širi«* (št. 18; M, 32 let). Večina intervjuvanih v tem obdobju zbolí vsaj enkrat letno.

Glavni razlogi za prezentizem so naslednji:

- pomanjkanje prihrankov za kritje izpada dohodka za obdobje odsotnosti z dela: *»ne morem si privoščiti ne delat (...) na nek način smo prisiljeni«* (št. 8; Ž, 40 let); *»razlogi za to so finančni«* (št. 11; Ž, 36 let);
- strah pred izgubo stalnih naročnikov;
- nezmožnost predaje dela drugi osebi, saj so samozaposleni večinoma sami delodajalci in delavci hkrati;
- nezamenljivost, pa četudi v pogojih možnega prikritega delovnega razmerja: *»agencije nimajo podpornega načrta za primer bolezni vodnika«* (št. 1; M, 32 let);
- strogi roki pri projektne načinu dela in poslovanja (št. 10; M, 26 let).

Iz odgovorov je razvidno, da samozaposleni največkrat izvajajo prezentizem, ker jih skrbi izpad dohodka ali izguba stranke oz. naročnika. V določenih primerih so vanj prisiljeni tudi zaradi rokov, ki se jih morajo držati. Več jih je postavilo, da se za prezentizem odločajo, ker nimajo prihrankov za samoizplačilo bolniškega nadomestila in za obvezne socialne. Samozaposleni v kulturi s pravico do državnega plačila prispevka sicer poudarjajo, da imajo srečo, da jim ni potrebno plačevati prispevkov, vendar so kljub temu med njimi tudi takšni, ki ne zmorejo plačevati dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja: *»Pred nekaj meseci sem se bila primorana odjaviti iz dodatnega zdravstvenega zavarovanja, ker si ne morem privoščiti plačevati tako visokih prispevkov«* (št. 21; Ž, 45 let). Intervjuvanki št. 21, ki je samozaposlena v kulturi, je DZZ do nedavnega plačeval mož, ko je izgubil službo, pa sta se odločila, da prenehata s plačevanjem.

3 Raznolikost poslovnih modelov

V intervjujih so sodelovali sogovorniki z različnimi poslovnimi modeli. Pogovore smo opravili s turističnim vodnikom, delavcem v gradbeništvu, tehnikom mehatronike, nepremičninskim posrednikom, izdelovalcem spletnih strani, s tremi frizerkami in kozmetičarko, z delavcem servisnih del, mizarjem, restavratorko, novinarjem, pripravljalcem časopisov, računovodkinjo, s štirimi, ki se ukvarjajo s prevajanjem in poučevanjem, arhitektom in s petimi, ki se ukvarjajo z umetnostjo, pisanjem in lektoriranjem. Nekateri med njimi imajo sezonsko delo, kot je delo v turizmu, in periodično odpirajo in zapirajo s. p. (št. 1; M, 32 let). Pri drugih je delo projektno in vezano na uspešnost na razpisih, zaradi manjšega povpraševanja na trgu nimajo dela ves čas in imajo posledično tudi neredne prihodke; takšni so npr. prevajalci, pisatelji in restavratorji. Tretji imajo večino časa delo in posledično redne prihodke, kot npr. mizar, računovodkinja, frizerka, kozmetičarka, nepremičninski posrednik. Nekateri so v prikritem delovnem razmerju.

Razumevanje velike raznolikosti poslovnih modelov je pomembno za razumevanje, da nimajo vsi samozaposleni enakih možnosti za dober zaslužek. *»Ko imam projekt, dobim tudi plačo, sem 100 % odvisna od tistega, za katerega v tistem trenutku delam. Vmesno obdobje, ko pa ni, pa imam pomoč družinskih članov«* (št. 12; Ž, 53 let). Tudi sami sogovorniki so opozorili na razlike v višinah obsega dela in zaslužka v različnih dejavnostih, in sicer tudi v povezavi z opredelitvijo zavarovalne osnove in višine minimalnih prispevkov: *»moglo bi biti glede na to, koliko zaslužiš«* (št. 12; Ž, 53 let). Sogovorniki so poudarili, da je trenutna ureditev, v kateri velika večina samozaposlenih plačuje enake, minimalne

prispevke, napačna, saj nimajo vsi enakih prihodkov: *»Na primer vodovodar, ki kasira 50 EUR za neko pol urno delo, po drugi strani pa jaz potrebujem ogromno časa, da naredim en projekt. Nekdo, ki ima 6.000 EUR neto, plačuje isto kot nekdo, ki komaj skupaj spravi 700 EUR na mesec, to ni fer. (...) prispevki bi morali iti na dobiček in ne na status«* (št. 12; Ž, 53 let). Številni samozaposleni so odvisni od projektnega dela in plačilo prejmejo le nekajkrat na mesec ali celo le nekajkrat letno. Obstajajo tudi primeri bruto dohodkov, nižjih od minimalne plače. V teh primerih so minimalni prispevki, kot jih določa trenutna ureditev, nesorazmerni z njihovim zaslužkom.

Več intervjuvancev, in sicer predvsem tistih z zelo nizkimi dohodki, je predlagalo, da bi morali samozaposleni plačevati prispevke glede na svoj poslovni dohodek, in nasprotovalo plačevanju pavšala, saj menijo, da se jim dogaja krivica v primerjavi s poslovno uspešnejšimi kolegi, ki plačujejo enak minimalni pavšal. *»Minimalen znesek za samozaposlene je previsok, moral bi biti določen sorazmerno osebnemu dohodku«* (št. 1; M, 32 let).

4 Odzivi na predlog novega obveznega zdravstvenega zavarovanja za samozaposlene

14 sogovornikom smo predstavili predlog projektne skupine za uvedbo novega obveznega zdravstvenega zavarovanja za samozaposlene za kritje bolniškega nadomestila že od 3. ali 5. delovnega dne bolniške odsotnosti dalje. Ostale intervjuje smo večinoma opravili, še preden smo imeli pripravljen predlog novega zavarovanja.

10 od 14 sogovornikov je podprlo ta predlog in ga opredelilo kot dober začetek sprememb položaja samozaposlenih. Vendar so večinoma izrazili tudi zadržke do nove finančne obveznosti in do učinkovitosti novega zavarovanja. *»Zdi se mi v redu ideja, ampak ne vem, koliko bi bil ta mesečni prispevek. Je odvisno tudi od tega. (...) Ja seveda, plačevali bi že, ampak ne vem koliko bi od tega imeli. Sicer pa ja, seveda bi bilo to v redu. Do neke mere bi bil pripravljen plačevati v takšen sklad«* (št. 16; M, 51 let). Nekateri so izrazili pomisleke glede predlagane višine mesečnega prispevka in ocenili, da bi bili v takšen sklad pripravljene vlagati do 20 EUR mesečno.

Štirje od 14 vprašanih predloga niso podprli. Te skrbijo na eni strani možnosti zlorabe sistema, na drugi strani pa to, da bi nedenarni razlogi za prezentizem še vedno prevladali in ga novo zavarovanje ne bi zmanjšalo: *»rešitev, da bi država krila bolniško nadomestilo v času bolezni, ne bi bila zares učinkovita, ker ljudje delajo*

v glavnem zaradi strahu pred izgubo dela in ne toliko, ker si finančno ne bi mogli privoščiti bolniške odsotnosti» (št. 18; M, 32 let). Izgube naročnikov se boji večina intervjuvancev, ne glede na količino dela, ki ga imajo. Intervjuvanci, ki delajo projektno, se odločajo za prezentizem zaradi izpolnjevanja rokov. Tisti, ki ne zaposlujejo drugih, pa delajo bolni, ker nimajo osebe, ki bi ji lahko delegirali izvedbo naročila v času lastne bolezni brez tveganja prevzema naročnikov.

5 Predlogi samozaposlenih glede bolniške odsotnosti

V tem pod poglavju bomo predstavili predloge intervjuvancev na področju bolniškega nadomestila. 17 sogovornikov smo povprašali o njihovih morebitnih predlogih sprememb ureditve položaja samozaposlenih in njihove bolniške odsotnosti.

6 od 17 sogovornikov ni zmoglo produktivno razmišljati o alternativnih sistemskih rešitvah, temveč so zagovarjali kvečjemu nižanje minimalne višine prispevkov, saj so ideološko uokvirjeni v agendo vitke države. 11 pa jih je podalo določene sistemske predloge, med katerimi izstopa ideja združništva.

5.1 Negativni predlogi: nižanje prispevkov

Več intervjuvancev iz prve skupine je predlagalo, da morali imeti samozaposleni v času bolezni znižane obvezne socialne prispevke, saj jih zaradi izgube dohodka težje plačajo. Ocenjujemo, da v tem odnosu do plačevanja prispevkov ne gre toliko za nerazumevanje instituta s. p., za nepoznavanje, kaj je krito z obveznim zdravstvenim zavarovanjem in dejstva, da v prvih 30 dneh bolniške odsotnosti ni pravne razlike med delodajalcem in samozaposlenim; temveč gre za to, da so tudi revnejši samozaposleni prevzeli podjetniško ideologijo, po kateri je država parazit, in zato ponavljajo slogan o nižanju davkov in prispevkov. Zaradi te ideologije je mogoče v javni razpravi in zakonodajnem procesu pričakovati nasprotovanje uvedbi novega prispevka, saj ima del samozaposlenih odpor do plačevanja prispevkov nasploh.

»Bolniška se mi zdi zelo sporna. Tudi to, da če ne plačaš, sploh ne moreš iti k zdravniku, se mi zdi nefer.« (št. 11; Ž, 46 let) Sogovornica je problematizirala stanje, ko ima posameznik zadržane pravice iz OZZ in ne more brezplačno obiskati zdravnika, vse dokler ne plača zamujenih prispevkov za nazaj.

Ko smo sogovornike, ki so zagovarjali nižanje prispevkov, soočili s tem, da bi to povzročilo širjenje samoplačništva vrste storitev, ki so zdaj financirane iz

davkov in prispevkov, so zavzeli stališče, da je problem v tem, da že plačujejo dvojne zdravstvenih zavarovanj in so zaradi čakalnih vrst še vedno prikrajšani za dostopne zdravstvene storitve. »Mi že plačujemo polne prispevke za zdravstveno zavarovanje in pokojninsko in ta dva druga prispevka, ki sta (...) v končni fazi plačujemo zdravstveno zavarovanje« (št. 18; M, 32 let). Iz pogovorov je mogoče razbrati, da je realno jedro nasprotovanja obveznostim do države to, da se ti samozaposleni počutijo prikrajšani za državno socialno blaginjo. Pomembno je poudariti, da so med njimi tudi takšni, ki so v prikritem delovnem razmerju. Od tod dalje pa ideologija vitke države preusmerja njihovo interpretacijo in recepcijo relevantnih sistemskih dejstev.

Več sogovornikov je zamenjalo plačevanje OZZ s pravico do prejemanja bolniškega nadomestila od prvega dne bolniške odsotnosti in imelo pri tem občutek krivične diskriminacije samozaposlenih v primerjavi z zaposlenimi: »Trenutna ureditev je krivična in bi tudi samostojni podjetniki glede na visoke zneske, ki jih vplačujejo v državno blagajno, morali imeti enake pravice kot ostali državljani (...) ne razumem, zakaj je tak razkorak med nami pa med drugimi zaposlenimi. To se mi zdi čisto noro« (št. 7; Ž, 43 let). »Da šele 31 dan si ti upravičen, to je absolutno narobe. Če imaš diagnozo zdravnika, moraš v tistem dnevu, tako kot vsi ostali nastopiti z bolniško. To je ena grda zgodba (...) Uvedba bolniške že od prvega dne, kakor imajo to zaposleni« (št. 12; Ž, 53 let). Ti samozaposleni stalno izpostavljajo svoje mnenje, da so prispevki previsoki in da je treba zmanjšati njihov minimum. Plačevanje prispevkov velikokrat dojemajo kot neupravičen državni zaseg in prilaščanje denarja, ki bi moral ostati samozaposlenemu. »Da poračunam, da ne bom kar nekaj govoril, 400 krat 40 je 192.000, v tvoji življenjski dobi vplačuješ in v penzijo greš pri 60-ih in potem dobiš 550 evrov, krat 12 je 6.600 na leto, normalna življenjska doba moškega je do 80. leta, torej prejemaš nekje 20 let, to je skupaj 132.000, 70.000 daš državi« (št. 13; M, 31 let).

Nerazumevanje sistema zdravstvenega zavarovanja in obveznosti delodajalca ter občutek ogoljufanosti pri pomembnem delu samozaposlenih je problem, ki ga bo treba naslavljati in upoštevati kot enega od zaviralnih dejavnikov v zakonodajnem procesu.

5.2 Pozitivni predlogi: delegiranje naročil nadomestnemu izvajalcu v okviru OZS ali zadruga

Ko smo sogovornike spraševali o njihovih predlogih rešitve problema težje dostopnosti bolniškega staleža za samozaposlene, jih je več predlagalo, da bi v primeru bolezni izvedbo naročila prevzel izvajalec, ki bi ga pooblastila OZS ali

bi bil celo zaposlen na njej za takšne primere in ne bi predstavljal konkurence samozaposlenim. *»Potrebno bi bilo preverjati, kdo to prevzame, neko zaupanje, nek osebni dogovor bi mogel biti nujen. Sicer sem za, ampak bi mogla biti neka druga zavest prisotna. Ne pa konkurenčna«* (št. 12; Ž, 53 let).

Vse, ki smo vprašali, ali bi podprli sistem zadruga, so sistemu združevanja samozaposlenih, ki delujejo na istem področju, naklonjeni, vendar so sami predlagali, da naj vodenje zadruga prevzame tretja oseba, ki nikomur od združnikov ne predstavlja konkurence. Znotraj zadruga bi bilo možno v primeru bolezni delegirati izvedbo naročila drugemu združniku. To stališče daje slutiti, da bi se del sogovornikov rad zaščitil pred izpostavljenostjo zaostrenim tržnim pritiskom, ki vodi v podplačanost in samoizčrpavanje, obenem pa jasno izpostavljajo problem zaupanja med konkurenti, da ne bi bolezni drugega izkoristili za prevzemanje naročnikov, kar je posledica zaostrenih tržnih pritiskov.

Nekateri sogovorniki so se zavzeli za večji nadzor nad prikritimi delovnimi razmerji: *»Vse tiste firme, ki nas zdaj najemajo, bi preprosto morale začele zaposlovati, saj nekatere vedno znova iščejo iste kadre, to je potrebno urediti z zakonom«* (št. 17; Ž, 32 let).

6 Bolezni, povezane z delom

Med našimi intervjuvanci je prevladoval občutek negotovosti in brezperspektivnosti, ki je povezan z nerednimi prihodki in nestabilnim materialnim stanjem: *»Plačilna nedisciplina dejansko pomeni veliko negotovost in zaradi tega lahko hitro pride do težav«* (št. 20; Ž 43 let). Nizki dohodki vodijo v nezmožnost ustvarjanja finančnih rezerv in to pogloblja kronično stanje stresa. Sogovorniki so večkrat poročali o podvrženosti stresu in razloge zanj povezovali z negotovostjo in strahom pred izgubo posla in posledično nezmožnostjo plačevanja prispevkov. Izpostavili so tudi nekatere bolezni, ki jih povezujejo s svojim negotovim položajem, načinom dela pod visokimi delovnimi zahtevami in pomanjkanjem podpore, zlasti glavobole oz. migrene. *»Dolgotrajna eksistencialna negotovost slabo vpliva na moje duševno zdravje«* (št. 3; Ž, 29 let). *»Malo glavoboli in moja drža«* (št. 10; M, 26 let). *»Glavoboli, razdraženost, stres«* (št. 14; Ž, 50 let). *»Stalno sem pod stresom in zaradi tega imam včasih migrene«* (št. 21; Ž, 45 let). Večina sogovornikov je omenjala podobna bolezenska stanja, povezana s pogoji dela, ne glede na višino dohodka, poslovni model, spol in stopnjo izobrazbe. Analiza intervjujev kaže na to, da

je nestabilna oblika zaposlitve sama tista, ki povzroča stres in psihosomatske težave, ne pa navedeni dejavniki.

7 Posledice prenizkih dohodkov

Anketa projektne skupine je pokazala, da je samozaposlenih, ki prejemajo prenizke dohodke, da bi si sami in redno plačevali prispevke, 9 %, tistih, ki jim po plačilu obveznih prispevkov in ostalih poslovnih stroškov ostane manj kot 600 EUR povprečnega mesečnega osebnega neto dohodka, pa je 19 %. Povprečna neto plača anketiranih samozaposlenih je 1.078 EUR. Potrebno je poudariti, da v to plačo niso vštetni stroški regresa, prevoza na delo in z dela, malice, letnega dopusta in morebitnega bolniškega nadomestila. Vsaj petina samozaposlenih je materialno ogroženih, saj zaslužijo manj, kot znaša minimalna plača.

V intervjujih večina sogovornikov ni razkrila svojega neto mesečnega dohodka. So pa nekateri povedali, da z njim niso sposobni sami plačevati vseh prispevkov in dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja in da jim jih pomagajo plačevati partnerji ali drugi družinski člani. Sogovornica, ki dela preko avtorskih pogodb na področjih prevajalstva, dramaturgije, pisanja tekstov in programiranja spletnih strani, se sooča z nizkimi honorarji in v določenih obdobjih z manjšim obsegom naročil: *»Vmesno obdobje, ko ni dela, pa imam pomoč družinskih članov«* (št. 12; Ž, 53 let). Podobno poroča samozaposlena v kulturi, ki piše recenzije in nastopa v predstavah. Naročil ima vse manj, ker v ospredje prihajajo mlajše generacije kritikov in ker mediji objavljajo sponzorske članke. Obvezne prispevke ji plačuje država, sama pa ne zasluži dovolj, da bi si lahko plačevala DZZ: *»Če ne bi imela ob sebi moža, ki je računalničar in ima dobro službo, ne vem, kako bi lahko zares preživela, ker zaslužim povprečno samo 100 do 200 EUR na mesec«* (št. 21; Ž, 45 let). Samozaposleni novinar, star 32 let, je povedal, da je v prikritem delovnem razmerju in da že nekaj let čaka na obljubljeni zaposlitev. Njegov mesečni bruto dohodek znaša 1.200 EUR, ko od tega plača prispevke, *»malico, prevoz in računovodstvo itd. ugotoviš, da si na koncu na 500 EUR, kar je manj kot minimalna plača«* (št. 18; M, 32 let) in ne omogoča dostojnega življenja.

Te izjave intervjuvancev kažejo, da številni samozaposleni kljub polnemu delavniku ne zaslužijo dovolj za osnovno preživetje glede na minimalne življenjske stroške. Odvisni so od pomoči drugih, zlasti finančne pomoči partnerjev in drugih družinskih članov. V številnih panogah so samozaposleni plačani premalo: *»mislim, da imajo tudi ta problem, da v veliki meri so honorarji tako*

nizki« (št. 14; Ž, 50 let), delo pa vseeno sprejemajo. Ker imajo v svoji dejavnosti prenizke prihodke, iščejo drugačne načine za dodaten zaslužek, zlasti delo na črno in opravljanje del, za katera se niso izobraževali: *»se pač moram znajti in iščem priložnostna dela, kot je na primer čiščenje stanovanj ali delo na stojnici (...) veliko delam na črno*« (št. 21; Ž, 45 let).

Nekatere neredni prihodki vodijo v stalno zapiranje in odpiranje s. p.: *»Jaz imam s. p., vendar ga ves čas odpiram in zapiram. Trenutno imam zaprtega in delam na črno (...) trenutno je malo drugače, ker neko sliko restavriram in lahko jaz sama to naredim. Prav zato sem trenutno na črno*« (št. 17; Ž, 32 let). Odpiranje in zapiranje s. p. pomeni, da periodično ne plačujejo prispevkov in jim ne teče delovna doba, kar je zelo slab obet za upokožitev.

8 Sklep

Intervjuvanci, ki so poročali o svojem prezentizmu, so poročali tudi o stresu zaradi negotovosti in strahu pred izgubo dela in dohodka. Stres skupaj s prezentizmom poslabšuje njihovo psihofizično zdravje. Kombinacijo negotovosti, stresa in posledičnih težav v zlasti duševnem zdravju smo enakomerno zaznali pri vseh intervjuvankah in intervjuvancih, ne glede na njihov spol, stopnjo izobrazbe, poslovni model in povprečni dohodek.

Intervjuji so pokazali, da je prezentizem pri samozaposlenih v Sloveniji reden pojav. Del razlogov zanj so prenizki neto dohodki in posledična nezmožnost varčevanja, pomemben razlog pa je ta, da nimajo osebe, ki bi jih lahko nadomestila v času njihove bolniške odsotnosti in delo opravila namesto njih. To velja zlasti za tiste samozaposlene, ki ne zaposlujejo drugih. Problem je tudi nezaupanje do kolegov-konkurentov, ki bi jim lahko v primeru delegiranja izvedbe naročila prevzeli poslovne partnerje. V zvezi s tem so nekateri predlagali zagotovitev neodvisnega nadomestnega izvajalca naročil v času bolniške odsotnosti, in sicer v okviru zadrug, ki bi povezovalе izvajalce iste dejavnosti, ali v okviru OZS.

Pomemben del intervjuvancev (in enako kaže tudi anketa) je poročal o problemu prenizkih honorarjev, ki ne omogočajo preživetja nad pragom revščine. Revni samozaposleni si pomagajo z delom na črno in z denarnimi transferi od družinskih članov. Iz intervjujev je razvidno tudi to, da trenutna ureditev odmere prispevkov pri samozaposlenih ni sorazmerna z njihovim zaslužkom, ob upoštevanju tega, da jih skoraj 70 % plačuje v minimalni višini. Samozaposlene z nizkimi dohodki to moti, tistim z višjimi dohodki pa ustreza.

Intervjuvanci so bili v večini naklonjeni uvedbi novega dodatnega zdravstvenega zavarovanja in so v tem videli pomemben začetni korak k izboljšanju položaja samozaposlenih na trgu dela. Del intervjuvancev ima slabo mnenje o prispevkih nasploh, saj so prevzeli ideologijo vitke države.

Na podlagi pripovedi intervjuvancev, ki poslujejo v različnih dejavnostih, ugotavljamo, da bi uvedba novega obveznega zdravstvenega zavarovanja za samozaposlene pomenila le del rešitve. Potrebne so tudi druge spodbude in ukrepi, ki bi olajšale delitev dela in delegiranje naročil v primeru bolezni, pri čemer je njihova glavna funkcija in izziv ta, da premostijo problem medsebojnega nezaupanja med samozaposlenimi, ki je učinek njihove medsebojne konkurenčnosti.